

# منطق به زبان ساده

جلد (۱)

مؤلف: محسن امین

«آن علم که ذهن انسان از خطا حفظ کند منطق است»

انسان که از این علم هم بهره بردناتق است»

سرشناسه: امین، محسن،

عنوان و نام پدیدآور: منطق به زبان ساده/نویسنده محسن امین.

مشخصات نشر: کرمان: خدمات فرهنگی کرمان، ۱۳۹۸ -

مشخصات ظاهری: ج.

شابک: ج ۱. ۹۷۸-۶۰۰-۲۸۵-۲۹۸-۴ :

وضعیت فهرست نویسی: فیپا

یادداشت: کتابنامه.

موضوع: منطق

موضوع: Logic

رده بندی: ۵۰ P

رده بندی دیگری: ۱۶۰

شماره کتابشناسی ملی: ۵۹۱۰۰۷۴

**انتشارات خدمات فرهنگی کرمان**

**کرمان: خیابان شریعتی، جنب کتاب روشن فرهنگ**

**تلفن: ۰۳۴-۳۲۲۲۰۶۸۰ - ۰۳۴-۳۲۲۲۴۶۰۸ - دورنگار**

**منطق به زبان ساده جلد ۱**

مؤلف: محسن امین

قیمت: ۱۴۰۰۰ تومان

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

نوبت و تاریخ چاپ: اول، پاییز ۱۳۹۸ش

چاپ و صحافی: فرهنگ

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۲۸۵-۲۹۸-۴

ایمیل: [Mohsen-amin19@yahoo.com](mailto:Mohsen-amin19@yahoo.com)

حق چاپ محفوظ است. هرگونه کپی برداری مجاز نمی باشد.

## فهرست مطالب

|                                                                   |    |
|-------------------------------------------------------------------|----|
| مقدمه مؤلف .....                                                  | ۱۰ |
| روش پیشنهادی مطالعه کتاب .....                                    | ۱۱ |
| پیشگفتار (تاریخچه مختصر علم منطق) .....                           | ۱۲ |
| جایگاه منطق در میان منطق‌دانان مسلمان .....                       | ۱۳ |
| اسامی تعدادی از کتاب‌های منطقی همراه با نام نویسندگان آن‌ها ..... | ۱۵ |
| <b>فصل اول: در باب علم منطق</b>                                   |    |
| عرفی منطق .....                                                   | ۱۷ |
| تعریف فکر .....                                                   | ۱۷ |
| منطق چیست .....                                                   | ۱۸ |
| نطق یعنی چه؟ .....                                                | ۱۸ |
| نطق باطن و نطق الظاهر کدام؟ .....                                 | ۱۸ |
| فایده منطق چیست .....                                             | ۱۹ |
| موضوع منطق .....                                                  | ۱۹ |
| کاربرد علم منطق .....                                             | ۲۰ |
| لزوم فراگیری علم منطق جهت علم حقوق .....                          | ۲۱ |
| اقسام جهل .....                                                   | ۲۲ |
| جهل بسیط .....                                                    | ۲۲ |
| جهل مرکب .....                                                    | ۲۲ |
| چیستی علم و اقسام آن .....                                        | ۲۳ |
| علم حضوری .....                                                   | ۲۳ |
| علم حصولی .....                                                   | ۲۳ |
| ادراکات حقیقی، ادراکات اعتباری .....                              | ۲۴ |
| تصور و تصدیق .....                                                | ۲۴ |
| تفاوت تصور و تصدیق .....                                          | ۲۴ |
| علم بدیهی و علم نظری .....                                        | ۲۵ |

تمرین ..... ۲۶

## فصل دوم: مبحث الفاظ

اقسام وجود شیء ..... ۲۹

وجود خارجی ..... ۲۹

وجود ذهنی ..... ۳۰

وجود لفظی ..... ۳۰

وحد کتبی ..... ۳۰

نوع و سبب ..... ۳۰

اقسام دلالت ..... ۳۱

دلالت عقلی ..... ۳۱

دلالت طبیعی ..... ۳۱

دلالت وضعی ..... ۳۲

اقسام دلالت وضعی ..... ۳۲

دلالت لفظی ..... ۳۲

دلالت غیر لفظی ..... ۳۳

اقسام دلالت وضعی لفظی ..... ۳۳

دلالت مطابقت ..... ۳۳

دلالت تضمن ..... ۳۳

دلالت التزام ..... ۳۴

تقسیمات الفاظ ..... ۳۵

لفظ مختص ..... ۳۵

لفظ مشترک ..... ۳۵

مشترک معنوی ..... ۳۵

مشترک لفظی ..... ۳۵

لفظ منقول ..... ۳۵

لفظ مرتجل ..... ۳۶

لفظ حقیقت و مجاز ..... ۳۷

|    |                                          |
|----|------------------------------------------|
| ۳۷ | مقایسه الفاظ با همدیگر (مترادف و متباین) |
| ۳۸ | اقسام الفاظ متباین                       |
| ۳۸ | مثالان                                   |
| ۳۸ | متخالفان                                 |
| ۳۸ | متقابلان                                 |
| ۳۹ | اقسام متقابلان                           |
| ۳۹ | تقابل تناقض                              |
| ۳۹ | تقابل دم و ملکه                          |
| ۳۹ | تقابل ضامن                               |
| ۴۰ | تقابل متضایفان                           |
| ۴۰ | لفظ مفرد مرکب                            |
| ۴۰ | اقسام لفظ مفرد                           |
| ۴۰ | کلمه                                     |
| ۴۱ | اسم                                      |
| ۴۱ | ادات                                     |
| ۴۱ | لفظ مرکب                                 |
| ۴۲ | مرکب ناقص                                |
| ۴۲ | مرکب تام                                 |
| ۴۲ | مرکب تام خبری                            |
| ۴۳ | مرکب تام انشائی                          |
| ۴۳ | اقسام مرکب ناقص تقيیدی                   |
| ۴۲ | مرکب وصفی                                |
| ۴۳ | مرکب اضافی                               |
| ۴۳ | مرکب ناقص غیر تقيیدی                     |
| ۴۴ | تمرین                                    |

## فصل سوّم: مبحث مفاهیم

|    |            |
|----|------------|
| ۴۷ | مفهوم چیست |
|----|------------|

|    |                                                    |
|----|----------------------------------------------------|
| ۴۷ | مصدق چیست.....                                     |
| ۴۷ | مفهوم جزئی.....                                    |
| ۴۷ | مفهوم کلی.....                                     |
| ۴۸ | فرق کل و کلی.....                                  |
| ۴۸ | کلی متواطی.....                                    |
| ۴۸ | کلی مشکک.....                                      |
| ۴۹ | اختلاف صدق مفهوم کلی بر افراد در چند مورد است..... |
| ۴۹ | عده و تأخر.....                                    |
| ۴۹ | ارویت «شایستگی».....                               |
| ۴۹ | زیات و فصار.....                                   |
| ۴۹ | شدت و ضعف.....                                     |
| ۴۹ | نکته مهم.....                                      |
| ۵۰ | نسبت‌های چهارگانه؛ «سبب و معلول».....              |
| ۵۰ | تساوی.....                                         |
| ۵۱ | تباین.....                                         |
| ۵۱ | عموم و خصوص مطلق.....                              |
| ۵۱ | عموم و خصوص من وجه.....                            |
| ۵۲ | شناخت مفاهیم ذاتی و عرضی.....                      |
| ۵۲ | کلی ذاتی.....                                      |
| ۵۳ | کلی عرضی.....                                      |
| ۵۳ | کلیات خمس یا باب ایساغوجی.....                     |
| ۵۳ | اقسام کلی ذاتی.....                                |
| ۵۳ | نوع.....                                           |
| ۵۳ | جنس.....                                           |
| ۵۳ | فصل.....                                           |
| ۵۴ | اقسام کلی عرضی.....                                |
| ۵۴ | عرض عام.....                                       |

|    |                                            |
|----|--------------------------------------------|
| ۵۴ | ..... عرض خاص                              |
| ۵۴ | ..... سلسله مراتب اجناس                    |
| ۵۴ | ..... جنس عالی یا جنس الاجناس              |
| ۵۵ | ..... جنس قریب                             |
| ۵۵ | ..... جنس بعید                             |
| ۵۵ | ..... جنس سافل                             |
| ۵۶ | ..... توضیح برخی اصطلاحات جهت مطالعه بیشتر |
| ۵۷ | ..... نوع حقیقی و نوع اضافی                |
| ۵۸ | ..... تدریس                                |

## فصل چهارم: بحث منطق تعریف

|    |                                                     |
|----|-----------------------------------------------------|
| ۵۹ | ..... معرف و معرف                                   |
| ۶۰ | ..... خطای مادی                                     |
| ۶۰ | ..... خطای صوری                                     |
| ۶۰ | ..... قواعدی که در تعریف باید رعایت شوند            |
| ۶۱ | ..... اقسام تعریف                                   |
| ۶۱ | ..... حدتام                                         |
| ۶۱ | ..... حدناقص                                        |
| ۶۲ | ..... رسم تام                                       |
| ۶۲ | ..... رسم ناقص                                      |
| ۶۳ | ..... خاصه مرکبه                                    |
| ۶۳ | ..... تعریف به مثال                                 |
| ۶۱ | ..... قسم اول تعریف به مثال: تعریف به اشباه و نظایر |
| ۶۴ | ..... قسم دوم تعریف به مثال                         |
| ۶۵ | ..... تعریف از طریق ذکر مصادیق                      |
| ۶۵ | ..... تعریف شرح الاسم یا شرح اللفظ                  |
| ۶۶ | ..... مغالطات رایج در باب تعریف                     |
| ۶۶ | ..... مغالطه «این از آن، پس این همان»               |

|                                 |    |
|---------------------------------|----|
| مغالطه «کُنه و وجه».....        | ۶۶ |
| مغالطه «هستی به جای چیستی»..... | ۶۷ |
| مغالطه «تعریف دُوری».....       | ۶۸ |
| دور مصرح.....                   | ۶۸ |
| دور مُضمر.....                  | ۶۹ |
| دور معی.....                    | ۷۰ |
| تمرین.....                      | ۷۱ |

## فصل پنجم: مبحث قضایا

|                                              |    |
|----------------------------------------------|----|
| تعریف قضیه.....                              | ۷۳ |
| قضیه سبب.....                                | ۷۴ |
| قضیه مرکب.....                               | ۷۴ |
| قضیه شرطی (اقسام آن).....                    | ۷۴ |
| تعریف قضیه شرطی.....                         | ۷۴ |
| قضیه شرطی متصل.....                          | ۷۵ |
| اجزای قضیه شرطی متصل.....                    | ۷۵ |
| قضیه شرطی منفصل.....                         | ۷۵ |
| اقسام قضایای شرطی منفصل.....                 | ۷۶ |
| قضیه منفصله حقیقیه.....                      | ۷۶ |
| قضیه منفصله‌ی مانع‌الجمع.....                | ۷۶ |
| قضیه منفصله‌ی مانع‌الخلو یا مانع‌الرفع.....  | ۷۷ |
| قضیه حملی یا حملیه.....                      | ۷۷ |
| اجزای قضیه حملیه.....                        | ۷۷ |
| اقسام قضیه حملی از لحاظ موضوع.....           | ۷۸ |
| قضیه شخصی.....                               | ۷۸ |
| قضیه طبیعی.....                              | ۷۸ |
| قضیه مُهمله.....                             | ۷۹ |
| راهکار اشتباه نکردن قضیه مهمله با طبیعی..... | ۷۹ |

|    |                                      |
|----|--------------------------------------|
| ۸۰ | قضیه محصوره یا مسوره                 |
| ۸۰ | سور و اقسام قضایای مسوره             |
| ۸۰ | سور چیست؟                            |
| ۸۰ | اقسام قضایای محصوره                  |
| ۸۰ | قضیه موجب کلیه                       |
| ۸۱ | قضیه موجب جزئی                       |
| ۸۱ | قضیه سالبه کلیه                      |
| ۸۱ | قضیه سالبه جزیه                      |
| ۸۲ | قضیه حقیقه                           |
| ۸۲ | قضیه خارجی                           |
| ۸۳ | اقسام حمل                            |
| ۸۳ | حمل ایجابی یا (موجب)                 |
| ۸۴ | حمل سلبی یا (سالبه)                  |
| ۸۴ | معدوله و محصله                       |
| ۸۴ | قضیه محصله                           |
| ۸۵ | قضیه معدوله الموضوع یا سالبه الموضی  |
| ۸۵ | قضیه معدوله المحمول یا سابقه المحمول |
| ۸۵ | قضیه معدوله الطرفين یا سابقه الطرفين |
| ۸۵ | حمل اولی ذاتی                        |
| ۸۵ | حمل شایع صناعی                       |
| ۸۸ | اقسام حمل شایع صناعی                 |
| ۸۸ | حمل مواطات «یا هو هو»                |
| ۸۸ | حمل اشتقاق «یا ذو هو»                |
| ۸۸ | قضیه تحلیلی                          |
| ۸۹ | قضیه ترکیبی                          |
| ۹۰ | تمرین                                |
| ۹۲ | منابع و مأخذ                         |

## مقدمه مؤلف:

«بنام خداوند بخشنده مهربان به نطق آور هر که خواهد زبان»

در این نوشتار سعی بر آن بوده تا اهم مطالب «منطق تعریف» که پیش زمینه مطالعه و یادگیری «منطق حجت و استدلال» است در عین دقت و استحکام منطقی به صورت روان و سلیس بیان شود و با حفظ و بیان مطالب اساسی از پراگویی‌های بی‌مورد اجتناب شود و مطالب به زبان ساده در عین حال علمی، همراه با مثال و ذکر نکات کلیدی، ذکر شوند تا خوانندگان هرچند مبتدی نیز بتوانند از مطالب آن بهره‌برده و علم منطق را بیاموزند. از دیگر ویژگی‌های این اثر این است که با ارائه سینه تاریخی مختصری از علم منطق از آثار منطقی نگارش شده توسط منطق دانان بنام یاد شده تا خوانندگان محترم با برخی از مهمترین کتب معاصر و نویسندگان آن‌ها نیز آشنایی اجمالی پیدا کنند همچنین در باب هیستی منطق و موضوع و فایده و کاربرد آن نیز بحث شده است و سپس مباحثی در باب منطق هم‌چون اقسام علم و تصور و تصدیق، فکر و انضمام آن، و مباحث «الفاظ»، «مفاهیم»، «منطق تعریف» و «قضایان» بیان شده است. نوشتار حاضر حاصل یادداشت‌هایی است که نویسنده در طی تدریس درس منطق گردآوری نموده و پس از مطالعه و تأمل و دقت در حذف مطالب کم اهمیت‌تر و افزودن مطالب مفیدتر به بار نهشته است. جا دارد در این‌جا از دانشجویان گرامی و ساعی، سرکار خانم رؤیا سادات عالی، سرکار خانم شمیم السادات شجاعی‌نسب و جناب آقای عارف تیموری که در تایپ و به ثمر نشستن این اثر یاری رسانم بودند کمال

تشکر را بنمایم از صمیم قلب برای آن‌ها و تمامی دانشجویان عزیز کشورم و دیگر دانشجویان آرزوی سلامتی و موفقیت را دارم.  
المملوک: محسن امین

### روش پیشنهادی مطالعه کتاب

از آن‌جا که درس منطق کاربردی و فهمیدنی است و قسمت‌هایی هم از آن که مربوط به «منطق تعریف» است که نیاز به حفظ کردن مطالب دارد مرتبط با بخش «منطق حجت و استدلال» است نیاز است تا دانشجویان عزیز مطالب در عمق ذهن‌شان نهادینه شود از این جهت مناسب است که علاوه بر حفظ مطالب قسمت منطق تعریف تمرینات مربوط به آن را نیز مکتوب نمایند تا در قسمت منطق استدلال دچار مشکل شوند از این جهت پیشنهاد می‌شود تمرینات پایانی هر فصل را همراه با جواب آن‌ها مکتوب نمایند. لازم به ذکر است تمرین‌ها طوری طراحی شده‌اند که تقریباً تمامی مطالب کتاب را در برمی‌گیرند و دانشجویان با این روش تقریباً چندین بار مطالب برایشان تکرار می‌شود و در ذهن‌شان نقش می‌بندد حسن نوشتن تمرین‌های پایانی فصول در این است که مطالب بهتر در ذهن نهادینه می‌شود علاوه بر این با نوشتن تمرین‌ها دانشجویان مجبور به خواندن مطالب نیز هنگام نوشتن می‌شود و این نیز سبب تکرار مطالب و یادآوری آنها در آینده جهت امتحانات پیش رو خواهد شد و سیاه‌نیکوست که دانشجویان عزیز قبل از کلاس، درس هر جلسه را پیش مطالعه نمایند. البته لزومی ندارد در پیش مطالعه مطالب را حفظ نمایند بلکه تنها مرور مطالب کافی است.